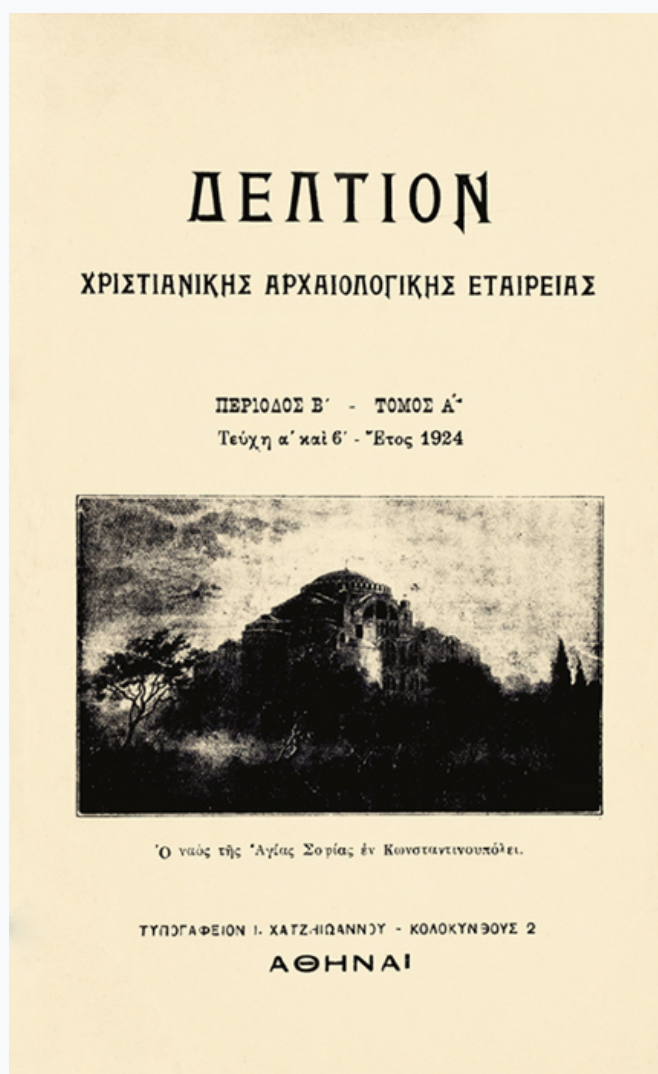

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 1, Αρ. 1 (1924)

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1924), Τεύχη α'-β', Περίοδος Β'

Γεώργιος Λαμπάκης

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

doi: [10.12681/dchae.1678](https://doi.org/10.12681/dchae.1678)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ Χ. (2013). Γεώργιος Λαμπάκης. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 1(1), 2-7. <https://doi.org/10.12681/dchae.1678>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Γεώργιος Λαμπάκης

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

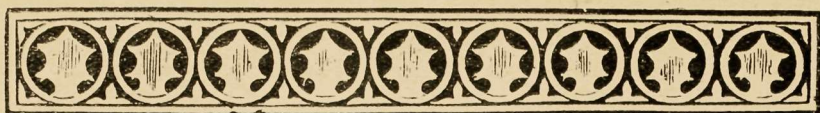
Δελτίον ΧΑΕ 11 (1924), Τεύχη α'-β', Περίοδος Β' • Σελ. 2-7

ΑΘΗΝΑ 1924

Ἡ Ἑλλάς, μέγα κέντρος κοίτης καὶ πόλεως, ἐστὶ τὰ διὰ πάντων τῶν
αἰώνων μέγα Μουσείον τοῦ ἐθνικοῦ ἀδελφικοῦ ἀνδραγαθοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ
φυλοῦ. Παρθενὸν καὶ Ἁγία Λογία μία δίδουσα ἐν δυνάμει τὴν αἰδέαν.

Νεμεσίτης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Τὸν προσεχῇ Μάρτιον τοῦ 1924 συμπληροῦται δεκαετία ὅλη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Λαμπάκη, οὗτινος τὸ ὄνομα συνεδέθη ἀρρήκτως μετὰ τῆς χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις καὶ ὁ πλουτισμὸς τοῦ Μουσείου αὐτῆς.

Ὁ Γεώργιος Λαμπάκης ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Φεβρουαρίου 1854, ἐξ οἰκογενείας πτωχῆς, ὁρμωμένης ἐκ Τήνου. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ, εἶτα δὲ κατώρθωσε, τυχὼν τῆς προστασίας τοῦ ἐνδόξου Ναυάρχου Κανάρη, νά συμπληρώσῃ τὰς θεολογικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀποσταλεὶς εἰς Εὐρώπην ἐφοίτησεν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Μονάχου, τῆς Ἑρλάγγης, τῆς Λειψίας καὶ Βερολίνου, εἰδικῶς ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογίαν. Τοῦ τίτλου τοῦ Διδάκτορος ἔτυχε παρὰ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἑρλάγγης, ὑποβαλὼν διατριβὴν περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων.

Εἰς Ἀθήνας ἐπανακάμψας ἤρξατο ἀμέσως ἐρευνῶν τὴν κατάστασιν τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων ἐν Ἑλλάδι, δημοσιεύσας τὸ πρῶτον τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1883 ἐν τῇ ἐφημερίδι «Αἰὼν» ἄρθρον ὑπὸ τὴν ἐπιγραχὴν «Κατάστασις τῶν ἡμῖν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων» καὶ προκαλέσας τὴν εἰς προσοχὴν ὀλίγων τινῶν, μεθ' ὧν ἀπεφάσισε νὰ ἰδρύσῃ νικὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν. Οὕτω δὲ τῇ 23η

Δεκεμβρίου 1884 εἴκοσι περίπου λόγιοι συνελθόντες ἵδρυσαν τοιαύτην Ἑταιρείαν, ἐκλέξαντες τὸν Α. Βαρούχαν, Πρόεδρον καὶ τὸν Γ. Λαμπάκην, Γενικὸν Γραμματέα. Τῇ 6 Μαρτίου 1885 ἐπεκυρώθη ὁ Κανονισμὸς τῆς νέας Ἑταιρείας, ἣτις ἤρξατο ἀμέσως δραστηρίων ἐνεργειῶν πρὸς συλλογὴν τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων εἰς εἰδικὸν Μουσεῖον.

Ψυχὴ τῆς Ἑταιρείας, ὡς ἦτο ἀκόλουθον, ἀπέβη ὁ Γεώργιος Λαμπάκης, ὅστις διὰ τῶν περὶ τῆς Μονῆς Λαφνίου ιδία παρατηρήσεών του ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀγγλοῦ Μαρκησίου *Bute*, προτάσει καὶ δαπάνῃ τοῦ ὁποῦ μετέβη εἰς Σικελίαν πρὸς σπουδὴν τῶν ἐν αὐτῇ πολυαριθμῶν μνημείων τῆς ἐλληνικῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ δὴ τῶν ἐλληνικῶν ψηφοθετημάτων, ὅπως συγκρίνῃ ταῦτα μετὰ τῶν τοῦ Λαφνίου. Ἐπανελθὼν ἐκ Σικελίας διωρίσθη διὰ Β. Α. τῆς 12 Ἰουλίου 1885 Ἐφορὸς τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, ἀλλὰ τὴν θέσιν ταύτην δὲν ἐτήρησεν ἐπὶ πολὺ, προσληφθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης Ὀλγας ὡς ἰδιαίτερος Γραμματεὺς ἀνέλαβεν ἔργον δυσχερέστατον καὶ ἐπιπονώτατον, νὰ θεραπεύῃ μὲν τὴν ἐπιστήμην, νὰ ἐπαρκῇ δὲ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, ἥτοι εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ὅλου κολοσσιαίου ἀληθῶς φιλανθρωπικοῦ τῆς Βασιλίσσης ἔργου.

Ἐν ὅμως καλὸν ἀπέδωκεν ἀμέσως ἡ προσέγγισις του πρὸς τὴν Βασιλίσσαν διὰ τὴν Ἑταιρείαν, τὸ ὅτι κατὰ Μάρτιον τοῦ 1886 ἡ Βασιλίсса ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν Αὐτῆς τὴν Ἑταιρείαν, ἐπὶ πλέον δὲ ὁ Λαμπάκης περιοδεύων συνεχῶς τὰς ἐλληνικὰς χώρας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν φιλανθρωπικῶν ἔργων τῆς Βασιλίσσης, εὗρισκε καλλίστας εὐκαιρίας πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐγκαταλελειμμένων χριστιανικῶν μνημείων, πρὸς περιγραφὴν αὐτῶν, διάσωσιν ἐπιγραφῶν, ἱερῶν ἀμφίων καὶ σκευῶν καὶ εἰκόνων καὶ εἴ τινος ἑτέρου. Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ὁ Λαμπάκης δὲν εἶχεν ὠρισμένα ὄρια ἀρχαιότητος, διότι συνέλεγεν ἀδιακρίτως πολλάκις παλαιὰ καὶ νέα, εὐλόγως φρονῶν ὅτι καὶ τὰ νέα θὰ καταστῶσιν ποτὲ παλαιά, Ἐν σπουδῇ δὲ περιγράφων τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα δὲν ὑπῆρξεν ἔν τισιν ἀκριβῆς. Μὴ περιορισθεὶς εἰς τὰς ἀνὰ τὰς χώρας τοῦ, Ἑλληνικοῦ Βασιλείου περιοδείας ἀνέλαβε καὶ ἐκτὸς αὐ-

τοῦ ἀνὰ τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν, ἀνὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους δυσχερεστάτας περιοδείας, πανταχόθεν συλλέγων λείψανα χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, ἀντιγράφων ἐπιγραφὰς καὶ χειρόγραφα, φωτογραφῶν τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα. Πεντακισχίλια ἐπιγραφαί, τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἰσάριθμοι περίπου φωτογραφίαι ἀποτελοῦσι μετὰ τῶν ἄλλων λειψάνων τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἀρχαιολογικὸν πλοῦτον πολλοῦ λόγου ἄξιον, ὅστις ἐτέθη, ὡς βάσις τοῦ ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἰδρυθέντος Μουσείου.

Τῷ 1889 ἀνεθεωρήθη ὁ Κανονισμὸς αὐτῆς, παραιτηθέντος δὲ τοῦ Βαρούχα ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ὁ Ἀριστείδης Παππούδωφ († 24 Δεκεμβρίου 1913) ἰσοβίως παραμείνας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ. Ἀλλ' ἡ Ἑταιρεία γλίσχρα διθέτουσα οἰκονομικὰ μέσα ἐστερεῖτο καταλλήλου οἰκήματος ἵνα στεγάσῃ ἐν αὐτῷ τὰ συσσωρευθεῖσας χριστιανικὰς ἀρχαιοτήτας. Εὐτυχῶς τὸ ἔργον αὐτῆς ἀνέλαβε νὰ ὑποστηρίξῃ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας, ἣτις παρεχώρησεν αἰθούσας τινὰς τοῦ ἐν ᾧ συνεδρίαζε τότε οἰκήματος παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου Καρύτση καὶ ἔναντι τοῦ «Παρνασοῦ», ἐπισήμως δὲ τῇ 4 Μαρτίου 1890 ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῆς Βασιλικῆς οἰκογενεῖας ἐγένοντο ἐν αὐταῖς τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου Μουσείου. Τῇ 2 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς Ἡγουμένους τῶν μοναστηρίων καὶ τοὺς Ἐπιτρόπους τῶν ναῶν ὅπως ἀποστείλωσιν εἰς τὸ νεωστὶ ἰδρυθὲν Μουσεῖον παλαιὰ λειτουργικὰ βιβλία, εἰκόνας, εἰκόνες, ἀμφια καὶ λοιπά. Τῇ 16 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρομοίαν ἐγκύκλιον ἐξέδωκε καὶ τὸ Ὑποκρῆτον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπιμελητὴς τοῦ Χριστιανικοῦ Μουσείου ἦτο ὁ σημειῶν τὰς γραμμὰς ταύτας, ὡς φοιτητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ὑπῆρξε δὲ μάρτυς τοῦ θερμοῦροῦ ζήλου τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου καὶ Γραμματέως τῆς Ἑταιρείας Γεωργίου Λαμπάκη.

Ἀλλ' ἡ Ἑταιρεία εὐρέθη αἰφνης ἄνευ καταλλήλου οἰκήματος διὰ τὸ Μουσεῖον· ὁ μακαρίτης Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Γερμανὸς ἰδρυσεν ἴδιον οἶκημα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ

τῶν Γραφείων αὐτῆς, ἐγκαταλιπὼν τὸ ὑπὸ ἐνοίκιον οἶκημα, συνεπῶς ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν καὶ τὸ Μουσεῖον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐτοποθετήθη τοῦτο ἐν τινι αἰθούσῃ τοῦ Πολυτεχνείου, εἰτα μετηνέχθη εἰς τὴν νέαν Μητροπόλιν, ἕως οὗ ὁριστικῶς κατέλαβε μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ κεντρικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ὁπόθεν πρό τινων μηνῶν διαταγῇ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας μετεφέρθη καὶ ἐτοποθετήθη ἐν τῷ κáτωθεν τῆς Σινικῆς Ἀκαδημίας Βυζαντινῷ Μουσείῳ. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἡ Ἑταιρεία ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἀπέκτα φίλους καὶ ὑποστηρικτάς. Ὁ Ι. Σακελίων, ὁ Α. Πασπάτης, ὁ Μ. Γεδεών, ὁ Μ. Ρενιέρης, ὁ Δ. Βικέλας καὶ ἄλλοι παρῆχον πολυτίμους ἐπιστημονικὰς συμβολάς, ὁμοίως δὲ καὶ πολλοὶ κληρικοί, ἐν οἷς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας Εὐστάθιος Βουλιομάς. Λατῖνοι κληρικοί, ὡς ὁ ἐπίσκοπος Μαραγκός, ὁ Ἀρσένιος *Pellegrini*, ἡγούμενος τῆς παρὰ τὴν Ρώμην Μονῆς *Grotta Ferrata* καὶ ὁ Ἰωσήφ *Cotta Luzzi*, παρῆχον οὐ μόνον ἡθικὴν ἀλλὰ καὶ ὕλικὴν γενναίαν συνδρομὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας, ἥς μέλη ἦσαν διαπρεπεῖς ξένοι λόγιοι ὡς ὁ *V. Schultze*, ὁ ἄγγλος μαρκήσιος *Bute*, χρηματικῶς βοηθήσας τὸν Λαμπάκην εἰς ἔκδοσιν τοῦ πρώτου περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου συγγράμματός του, ὁ *C. Schlumberger*, ὁ *L. Thiersch*, ὁ *A. Maltzev*, ὁ *J. B. Rossi*, ὁ *C. Coxe*, ὁ *E. Smith* καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ὅχι δὲ μόνον τὸ Μουσεῖον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἰδιαίτερον οἶκον τοῦ Λαμπάκη, μεταβεβλημένον καὶ τοῦτον κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς χριστιανικὸν Μουσεῖον ἐπεσκέπτοντο ἐπίσημοι ξένοι, ἐν οἷς αἱ Βασίλισσαι τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, ἀδελφαὶ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου Α', μεθ' ὧν ἐγνωρίσθη ὁ μακαρίτης Λαμπάκης ὡς ἀὐλικὸς καὶ παρ' ὧν ἡξιούτο ἰδιαίτερων ἐπιστολῶν.

Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἀπεριγράπτων ἀσχολιῶν του ὁ μακαρίτης μετὰ θαυμαστῆς φιλοπονίας ἡσχολεῖτο περὶ ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, αἵτινες φέρουσι προφανῇ τὰ δείγματα τῆς σπουδῆς, μεθ' ἧς συνετάσσονται καὶ ἐξ ἧς προήρχοντο ἀνακρίβειαι τινες. Ἄλλ' ἐν ταῖς ἐργασίαις ταύταις συνεσώρευσεν ἀνεκτίμητον ἐπιστημονικὸν ὕλικόν, ὅπερ ἡμέραν τινὰ θὰ ἐκτιμηθῇ προσηκόντως ὑπὸ τῶν μελλόντων νὰ ἀσχοληθῶσι

περὶ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν. Ἐκτὸς ἄλλων συγγραμμάτων, ἐν οἷς προέχουσι τὰ εἰς τὴν Μονὴν Δαφνίου ἀναφερόμενα, εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀγιογραφίαν τῶν ἐννέα πρώτων αἰώνων, εἰς τὰς ἐπτὰ ἐκκλησίας τῆς Μ. Ἀσίας («οἱ ἐπτὰ ἁστέρες· τῆς ἀποκαλύψεως, ἥτοι ἱστορία, ἐρεῖπια, μνημεῖα καὶ νῦν κατάστασις τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μ. Ἀσίας, Ἐφέσου, Σμύρνης, Περγάμου, Θυατείρων, Σάρδεων, Φιλαδελφείας καὶ Λαοδικείας, παρ' ἧς Κολοσσαὶ καὶ Ἱεράπολις μετὰ 255 εἰκόνων») ἐδημοσίευσεν περὶ τὰς 300 μικρὰς διατριβὰς ἐν διαφόροις περιοδικοῖς, μάλιστα δ' ἐν τῇ «Σιῶνι» καὶ ἐν τῇ «Ἑβδομάδι». Ἀπὸ τοῦ 1892 ἐξέδιδε τὸ «Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», ἐν ᾧ ἐδημοσίευσεν ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ ἀνακοινώσεις καὶ περιέγραψε τὰς ἀκαταπαύστους περιηγήσεις αὐτοῦ. Σχεδὸν πάντα τὰ ἀρχαιολογικὰ τῆς Εὐρώπης σωματεῖα εἶχον ἐκλέξει τὸν Λαμπάκην ὡς μέλος αὐτῶν, ἐδίδαξε δὲ καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν ὡς ὑφηγητὴς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν. Ἐπιζητήσας νὰ καταλάβῃ τὴν ἔδραν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δὲν ἐπέτυχεν, κατέβη δὲ εἰς τὸν τάφον μετὰ τῆς ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης θλίψεως, ἀποθανὼν τῇ 15 Μαρτίου 1914.

Ἀνθρώπος χρηστὸς καὶ εὐσεβής, εὐχάριστος ἐν ταῖς δουλαιαῖς αὐτοῦ, καίτοι ἐκ μεγάλης πάσχων βαρυνκοῦσας ἐκούραζε τὸν μεθ' οὗ συνωμίλει, ὁ Γεώργιος Λαμπάκης κατείχετο πάντοτε ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις ὠδήγει αὐτὸν ἐνίοτε εἰς ὑπερβολάς. Ἀλλ' ἐξαιρέτως ἐχαρακτήριζεν αὐτὸν μέγας ζῆλος ὑπὲρ τῆς θεραπείας ἐῆς ἐπιστήμης τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν ἑαυτόν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἄλλων ἀνειθέτων πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ ἐργασίας πολυμερῶν ἀσχολημάτων. Ὅσάκις δὲ τὸν ζῆλον αὐτοῦ ἐπεξέτεινε καὶ εἰς ἄλλους κύκλους δὲν ἠδύνατο πάλιν ν' ἀποφύγῃ τὰς ὑπερβολάς. Ἐμμονος ἰδέα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἔνωσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἰδέαν δὲ ταύτην διετύπωσε μεθ' ὑπερβολῆς, ἐξ ἧς προέκυψαν λάθη, προκαλέσαντα τὴν προσοχὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας

τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀναγκάσαντα αὐτὸν ν' ἀπολογηθῇ. Φιλάνθρωπος καὶ ἐλεήμων, ὑπῆρξε προστάτης πρόθυμος παντὸς ἔχοντος ἀνάγκην. Πιστός, τίμιος καὶ ἀφωσιωμένος ἐκτελεστῆς τῶν βουλῶν τῆς Βασιλείσης Ὀλγας ἀπήλαυε τῆς ἀπολύτου Αὐτῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς μεγάλης εὐνοίας.

Καθόλου εἶπεῖν ὁ Γεώργιος Λαμπάκης ὑπῆρξεν ἄξιος πολλοῦ λόγου καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς ἐργάτης τῆς ἐπιστήμης, ἀναπτύξας καὶ ἐκδηλώσας ἰδιόρρυθμον καὶ σπουδαιότητα ἐκ πάσης ἀπόψεως δρᾶσιν, συγκεντρουμένην περὶ τὴν ἰδρυσιν τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

